

ב'מ צ

משה שווערד

1. תוספות מסכת בבא מציעא דף פט עמוד ב

המרכסות בתבואה - לא לעשות לחם מיירי דהיכא דשייכא חלה לא אזלינן בתר גמר מלאכה למעשר אלא בתבואה לעשות קליות או שתית מיירי.

2. תוספות מסכת בבא מציעא דף צ עמוד א

והדשות במעשר ובתרומה אינו עובר משום לא תחסום – [1] פ"י בקונטרס דסתם דייש לא הוי תרומה ומעשר שאין רגילות להיות תרומה ומעשר אלא אחר מירוח תימה דא"כ אפילו הן חולין מתוקנים לא יעבור דאין רגילות להיות מתוקנים קודם מירוח [2] ונראה דטעמא משום דכתיב דישו דמשמע הראוי לו ומעשר ממון גבוה הוא ותרומה נמי לישראל אסור ליתן לפני בהמתו ואפילו כהן דוקא כרשינין שהוא מאכל בהמה מותר להאכיל ולא חטין משום הפסד תרומה וכן דריש בהדיא במעילה (דף יג. ושם ד"ה מאי) מדישו גבי הא דתנן וכן פרה לא תאכל כרשיני הקדש.

3. ספר דבר יעקב

א [תד"ה והדשות וכו' ותרומה נמי לישראל אסור ליתן לפני בהמתו ואפ' כהן וכו' – החי הריטב"א [סוד"ה והדשות] והמאירי מקשים למה קתני אינו עובר, הו"ל למימר חייב לחסום כיון שאסור להאכיל לבהמה תרומה. המאירי מתרץ שקאמר לשון אינו עובר משום שאם אוכלת מעצמה אין צריך למחות בה ולמונעה.

4. ספר דבר יעקב

ה [אבל מפני מראית העין מביא בול מאותו המין ותולה לה בטרסקלין שבפיה – הרי"ף והרא"ש [סימן ד] מבארים שגם פרות המרכסות בתבואה צריך לתלות טרסקל משום מראית העין. וכן פוסק הטור [סימן שלח].
כתבו הלח"מ [שכירות יג-ד] והמאירי שמלשון הרמב"ם מבואר שדוקא פרות הדשות בתרו"מ צריך לתלות טרסקל משום מראית העין, אבל בפרות המרכסות בתבואה א"צ לתלות טרסקל. ומבארים הלח"מ והפרישה [סו"ס שלח] והסמ"ע [סימן שלח-טו] שלפי שיטת הרמב"ם אין מראית עין כיון שהכל רואים שהיא מהלכת בדרך, אבל הרא"ש והטור מפרשים כמו רש"י והראב"ד ולכן ס"ל שגם בפרות המרכסות איכא משום מראית העין.

5. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף צ עמוד א

אבל מפני מראית העין מביא בול מאותו המין ותולה לה. [א] ושמעין מהכא שכל שתלה לבהמה שיעור אכילתה בטרסקלין דהיינו ד' קבין לפרה וג' קבין לחמור ליכא משום בל תחסום. [ב] ומשו"ה סגי ליה באגרוף בטרסקלין דליכא תו מראית העין.

6. ספר דבר יעקב

והכא סגי ליה בבול [מלא אגרוף] שעי"ז כבר ליכא משום מראית עין. וכעי"ז מבאר הסמ"ע [סימן שלח-יז] דהרואה תחילת החסימה רואה ג"כ שנותן לה לאכול, והרואה אח"כ [ורואה שאינה אוכלת] יאמר שכבר אכלה כל שבעה, ומש"ה ליכא מראית עין.

7. ספר דבר יעקב

ט] כאן בתרומה כאן בגידולי תרומה – בגידולי תרומה כיון שאינה תרומה מה"ת איכא איסור חסימה. וכתב הריטב"א שלענין לא תחסום לא גזרו רבנן לעקור דבר מה"ת בקום ועשה, הלכך נהי דלא יניחנה לאכול תרומה מדרבנן, מ"מ יש לו לתלות לה בטרסקלין ד' קבין לפרה וג' לחמור. וכתב המנ"ח [מצוה תקצו-ח] שבכה"ג לא סגי במלא אגרוף, דזה מהני רק היכא שחייב משום מראית העין, אבל הכא שאיכא איסור חסימה מה"ת חייב לתלות לה כל שיעור אכילתה. וכתב המנ"ח שמדברי הרמב"ם [שכירות יג-ה] לא משמע כריטב"א, אלא משמע שיותר להאכילה גידולי תרומה, דבכה"ג רבנן לא אסרו להאכילה גידולי תרומה. מיהו האו"ש כתב שגם הרמב"ם סובר שתולה לה בטרסקלין, וכן מבואר ברמב"ם [תרו' יא-כח], הדש בבהמה בגידולי תרומה, תולה כפיפות בצוארי הבהמה ונותן לתוכן מאותו המין, וכאן [בהל' שכירות] סמך על מש"כ שם.

8. ספר דבר יעקב

יא] לא קשיא הא במעשר ראשון הא במעשר שני – התוס' מפרשים שמעשר ראשון מיקרי דישו, דמיירי לאחר שהופרש ממנו תרומת מעשר, והוא מותר לזרים. ומעשר שני אינו נקרא דישו, דאף

המהרש"א והמהר"ם והתו"ח מקשים למה אין הגמ' מתרצת הא והא במע"ש, הא בפנים מהחומה והא מחוץ לחומה. ומהרש"א כתב שאה"נ הוי מצי לתרץ כן.

התו"ח מתרץ שברייתא לא מתוקמא אליבא דר' יהודה, דברייתא משמע שדש במע"ש אינו עובר אף בתוך החומה כיון שהוי ממון גבוה ואינו דישו, והיינו לפי ר"מ שסבר ממון גבוה הוא. והמצפה איתן מקשה שא"א לאוקמי ברייתא לפי ר"מ, ששיטת ר"מ [יבמות פו] שמעשר ראשון אסור לזרים, וא"כ גם מעש"ר לא נקרא דישו.

לר"י שהוי ממון הדיוט, מ"מ חוץ לחומה אסור באכילה ואינו נקרא דישו.

הריטב"א מפרש להפך, הא במעשר ראשון שאינו נקרא דישו כיון שמירי כשלא הופרש ממנו תרומת מעשר והוא אסור באכילה, והא במעשר שני ומירי בתוך החומה דחוי ליה וקרינן ביה דישו. ואין להקשות שגם מעשר ראשון אינו נקרא דישו כיון ששייך ללוי, דפשיטא שראובן שעובד בשדה של שמעון אסור לו לחסום הבהמה אע"פ שאין התבואה שלו.

9. ספר דבר יעקב

טו] רד"ה ממון גבוה וכו' וגבי תרומה מיתוקמא שהיתה פרה של ישראל שאסור להאכילה תרומה ואפ' אם דש בה כהן - רש"י מפרש שמירי בבהמה של ישראל שאפ' לכהן אסור להאכילה תרומה, אבל כהן שעובד בבהמה של כהן, מותר להאכילה תרומה ולכן אסור לחסמה דמיקרי דישו הראוי לו. גם הרמב"ם [שכירות יג-ד] כתב פרה של ישראל שהיה כהן דש בה בתרומה אינו עובר, וזה כמו רש"י שמירי בבהמת ישראל.
והתוס' [ד"ה והדשות] מפרשים שמירי אף בכהן הדש בבהמה שלו, שאם עובד בתרומה הראויה למאכל אדם אסור להאכילה לבהמה ולא מיקרי דישו הראוי לו. ויוצא לפ"ז שאם כהן עובד עם בהמה שלו במאכל בהמה, אסור לחסום הבהמה.

10. ספר דבר יעקב

טז] והא בעי חומה - יש כאן ג' פירושים.
א. התורא"ש מבאר אף שהכא מירי באכילת בהמה מ"מ פריך כשם שאסור לפועל לאכול מע"ש חוץ לחומה ה"נ א"צ לתת לבהמה לאכול, שהוקש נחסם לחוסם, וא"כ לא עבר משום לא תחסום.
ב. רש"י מפרש היכא אתי לאו דלא תחסום דחוי לאו דלא תוכל לאכול בשעריך. ומקשה הדרכ"ד שהלאו מירי באדם ולא בבהמה.

ג. ח"י הריטב"א מבאר שחוץ לחומה לכו"ע הוי ממון גבוה, ולכן אינו נקרא דישו הראוי לו. ומוכיח

11. ספר דבר יעקב

יח] וגזר על הדמאי לפי ששלח בכל גבול ישראל וראה שלא היו מפרישין אלא תרומה גדולה בלבד – הא דלא חששו לתרומת מעשר שג"כ היו איסור מיתה. מבאר רש"י [בכורות יא:] שחשבו שאיסור תרומת מעשר חל על הלוי ולא על הישראל. וכן כתב הרע"ב [דמאי ד-א] שהיו סבורים שליכא חיוב מיתה כל זמן שלא הופרש מעשר ראשון. חי' הריטב"א אצלנו כתב ג"כ טעם זה. עוד כתב שהפרישו תרומה גדולה כיון שחטה אחת פטרות הכרי, אבל תרומת מעשר שיש הפסד בהפרסותה

לא הפרישו אע"פ שהוא חמור כמו תרומה. וכן מפרש הרע"ב [דמאי א-א], ורע"א בגליון המשנה מציין עיין רע"ב [ד-א] שמפרש הטעם שהיו סבורים שליכא חיוב מיתה.

12. תוספות הרא"ש מסכת בבא מציעא דף צ עמוד א

היתה אוכלת ומתרזת מהו. אפילו למאן דלא דריש טעמא דקרא לקמן בפרק המקבל (קט"ו א') דאמר אלמנה בין עניה בין עשירה אין ממשכנין אותה היינו משום דפשטיה דקרא משמע בין עניה בין עשירה, אבל הכא פשיטא דרחמנא לא אזהר אלא לטובתה של בהמה אי משום דמעלו לה אי משום דלא ליצטער.

13. ספר דבר יעקב

יט] היתה אוכלת ומתרזת מהו משום דמעלי לה הוא והא לא מעלי לה או דלמא דחזיא ומצטערא והא חזיא ומצטערא – פי' הספק האם מותר לחסמה כשזה לטובתה אע"פ שהיא מצטערת. ומבאר התורא"ש שאף למ"ד לא דרשינן טעמיה דקרא, ה"מ כשהטעם מוציא הפסוק מפשטותו, אבל כאן פשיטא שכוונת התורה לטובת הבהמה, ולכן מיבעיא ליה מה נחשב לטובתה, האם טובתה שתהיה בריאה או שלא תצטער.

והגמ' מסיקה שמותר לחסמה, וכתב המאירי דמ"מ משום מראית העין אסור לחסמה ממש, ומותר רק למנעה ע"י קול גערה. אבל הטור [סימן שלח] כתב שמותר לחסמה, וסברתו שליכא איסור מראית עין כאשר חוסם לטובת הבהמה.

כא] איבעיא להו מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודוש בה - א. רש"י מפרש ודוש בה דישה שלך, וכן מפרש הרא"ש. ולכן פוסק הרא"ש שאסור לומר לנכרי הילך בשר זה ובשל אותו לצרכך בשבת.

וכתבו המהרש"א והלח"מ [שכירות יג-ג] שמשמע מרש"י דוקא אם הנכרי דש תבואה שלו, שאין הישראל נהנה, אבל אם הנכרי דש בתבואת הישראל שהישראל נהנה, אסור לחסום. [ופשטות היה אפשר לומר שהוי איסור מדרבנן, אבל הלח"מ לומד שעובר בלאו דלא תחסום. ומקשים הלח"מ והמהרש"א מדו"ב דא"כ מה ראית הגמ' מהני תורין דגנבי, הרי שם הוי לטובת הישראל ואז ודאי אסור.

ושער המלך [שכירות יג-ג] מתרץ שהכא יש שליחות לגוי כיון שהוא פועל של הישראל [כמש"כ המתנ"א שלוחין יא], ויש שליח לדבר עבירה כמש"כ המל"מ [מלוה ה-יד סוד"ה שלא] שבגוי יש שליח לדבר עבירה. [והטעם לא מיבעיא למ"ד [ב"מ י:]] שהא דאין שליח לדבר עבירה ה"מ בשליח בר חיובא והגוי אינו בר חיובא, אלא גם למ"ד שאף באין שליח בר חיובא אין שליח לדבר עבירה, ה"מ בישראל משום שאומרים דברי הרב דברי התלמיד דברי מי שומעים, וזה שייך בישראל שיודע האיסור אבל גוי שאינו יודע האיסור הוי כמו חצר שעושה בעל כרחו ולכן יש שליח לדבר עבירה.

כג] כי אמרינן אמירה לנכרי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה - בעיקר דין אמירה לנכרי בשבת נאמרו כמה טעמים.

א. הרמב"ם [שבת ו-א] כתב שאסרו לישראל לומר לגוי לעשות מלאכה, כדי שלא תהיה השבת קלה בעיני הישראל ויבוא לעשות מלאכה בעצמו. ב. רש"י [ע"ז טו. ד"ה כיון] מבאר שהאיסור משום "ממצוא חפצך ודבר דבר" שלא יהיה דיבורך בשבת כמו דיבורך בחול. ולפ"ז מובן שאסור לומר בשבת לגוי לעשות מלאכה בשבת או במוצאי שבת, אבל אכתי צ"ב למה אסור בערב שבת לומר לגוי לעשות מלאכה בשבת. עיין להלן.

ג. שו"ע הגר"ז [סימן רמג-א וכן קונטר"א רסג-ח] והג' מיימוני [שבת פ"ז אות ב] כתבו שאסור לומר לגוי משום שיש שליחות לנכרי לחומרא, וא"כ הגוי נעשה שלוחו של הישראל. וכן לשון רש"י [שבת קנג]. שהגוי נעשה שלוחו של ישראל לעשות מלאכה בשבת.

ד. המ"ב [סימן רמג-ה] מביא דרשת המכילתא כתיב כל מלאכה לא יעשה בהם, ולא כתוב לא תעשה בהם, לרבות שאסור אף ע"י ישראל אחר או ע"י גוי.

הלבוש [רי"ס רמג] והאליהו רבה [שם] כתבו בשם הסמ"ג והיראים שהוי דרשה גמורה מדאורייתא. ושער הציון מביא שהסמ"ג מסתפק האם הוי איסור דאורייתא או דרבנן, והרמב"ן וכל הפוסקים כתבו שקרא אסמכתא בעלמא, וכ"כ בחי' הר"ן אצלנו. והגר"א גורס במכילתא לא יעשה אפי' ע"י ישראל אחר, אבל מותר ע"י גוי.

הגמ' אצלנו [ובהרבה מקומות] אומרת אמירה לנכרי שבות, פירש"י שבות מדרבנן, ולפי היראים צ"ל שגמ' דידן פליג על המכילתא שסובר שהוי מה"ת.

ולפי הטעם של רש"י שהאיסור משום ממצוא חפצך ודבר דבר, שלא יהיה דיבורך בשבת כמו בחול, קשה שאין זה שייך באמירה בערב שבת, ואין זה שייך כלל באמירה דחסימה.

הקה"י [שבת סימן נה] והקו"ש [ביצה אות מט] מבארים שיש שני איסורים בדין אמירה לנכרי, גם דין דבר דבר וגם דין שליחות. וצריך שניהם, שאם מצד דבר דבר בלבד לא היה איסור לומר לגוי בע"ש שיעשה מלאכה בשבת, והוא אסור משום שהוי שלוחו. וכשאומר בשבת שיעשה מלאכה במוצ"ש ליכא איסור משום שלוחו אלא אסור מדין דבר דבר. והגמ' מדמה דין אמירה לנכרי בחסימה לדין אמירה בע"ש שיעשה בשבת.

ב. כתבו הריטב"א והרא"ש בשם ר' סעדיה גאון והר"ן והנ"י בשם הרשב"א שמגמ' דידן מוכח שאיסור אמירה לנכרי אינו רק כשאומר בשבת שהוי זמן איסורא, אלא אסור אף שיאמר בערב שבת שהוי זמן היתירא שיעשה מלאכה בשבת, דכאן קודם דישה, כשעדיין היה זמן היתירא, אמר לנכרי לחסום.

הר"ן והרא"ש דוחים הראיה, שהכא הוי אמירה בזמן איסורא כיון שבזמן האמירה יש איסור חסום, הלכך אסור גם לומר לחסום אח"כ, משא"כ בערב שבת ליכא איסור מלאכה, ומ"מ לדינא מודה הר"ן שיש איסור אמירה לנכרי אף בערב שבת.

16. ספר דבר יעקב

כד [הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דלמא לא שניא – כתבו הרא"ש והר"ן בשם הראב"ד כיון שבעיה לא אפשרטא לכן פוסקים לקולא, דספק דרבנן לקולא. הרא"ש חולק וסובר שבעיה אפשרטא משום שמכל האמוראים דלהלן מוכח שאסרו אמירה לגוי לסרס וא"כ ה"ה לחסום. ואין לומר שכולם סוברים כר' חידקא שאסור לנכרי לסרס, דאין הלכה כר' חידקא, אבל ההג' אשרי אצלנו והסמ"ג והראב"ד [הובאו במנ"ח מצוה רצא-ח] פסקו הלכה כר' חידקא.

17. שיעורי ר' דוד בבא מציעא דף צ עמוד א

קעד) שבות דאמירה לעכו"ם בשאר איסורי תורה. גמ' איבעיא להו, מהו שיאמר אדם לנכרי, חסום פרתי ודוש בה, מי אמרינן כי אמרינן אמירה לנכרי שבות, הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה, אבל חסימה דאיסור לאו, לא, או דלמא לא שניא. והרמב"ם (פי"ג מהל' שכירות ה"ג) פסק דאף בלאו דלא תחסום איכא דין אמירה לנכרי שבות. ובמ"מ שם הביא, דכן דעת הרמב"ן, דבכל איסורי תורה איכא שבות באמירה לגוי, ויש חולקין, ע"ש.

18. ספר דבר יעקב

א [כר' חידקא דאמר בני נח מצווים על הסירוס – הרא"ש כתב שאין הלכה כר' חידקא, וכן משמע מהרמב"ם [מלכים י-ו] שכתב בני נח מצווים על הרבעת בהמה, ולא הזכיר סירוס, אבל ההג' אשרי אצלנו והסמ"ג והראב"ד [הובאו במנ"ח רצא-ח] פסקו הלכה כר' חידקא.

19. חידושי הריטב"א מסכת בבא מציעא דף צ עמוד ב

פשיטא בנו גדול כאחר דמי. כלומר ומותר למכרו לו. בנו קטן מאי. פירוש ולא גדול ממש או קטן ממש אלא כל שאינו סמוך על שלחנו זהו גדול והסמוך על שלחנו זהו קטן, ויש שפירשו דבגדול ממש וקטן ממש תליא מילתא וכן דעת הגאונים ז"ל.

20. רמב"ם הלכות שכירות פרק יג

ישראל הדש בפרתו של עכו"ם עובר משום בל תחסום, והעכו"ם הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום, אמר לעכו"ם חסום פרתי ודוש בה, ישב לה קוץ בפיה ודש בה והרי אינה אוכלת, הרביץ לה ארי מבחוץ או שהרביץ בנה מבחוץ, הרי שצמאה ואינו משקה אותה, פרס עור ע"ג הדייש כדי שלא תאכל, כל זה וכיוצא בו אסור ואינו לוקה, היה הדבר שהיא עושה בו רע לבני מעיה ומזיקה, או שהיתה חולה ואם תאכל מזה מתרזת מותר למנעה, שלא הקפידה תורה אלא על הנאתה והרי אינה נהנית

21. כסף משנה הלכות שכירות פרק יג

[ג] הרביץ לה ארי מבחוץ וכו' אסור ואינו לוקה. יש לתמוה על זה דהא אמרינן בגמרא דחסימה מעלייתא היא ולכן נ"ל שטעות סופר הוא וצריך להגיה ולכתוב רביץ ארי מבחוץ דומיא דישב לה קוץ וכמ"ש ה"ה:

22. ספר דבר יעקב

✓ [ד] תד"ה רביץ וכו' אבל ארי שהיה רחוק ממנה לא הוי חסימה – באילת השחר מקשה דא"כ גם אם הרביץ ארי לא הוה חסימה, כיון שהארי רחוק ממנה. ואפשר שזה סברת הרמב"ם [הנ"ל אות ג] שסובר שגם בהרביץ איכא ספק.

23. ספר דבר יעקב

[ו] פרס לה קטן ליליא על גבי דישה מהו – פירש"י והבהמה אינה רואה את הדישה. וכתב המהרש"א דאין הפשט שאין איסור חסימה כיון שאינה רואה וא"כ אינה מצטערת, שהרי הגמ' לעיל מסיקה שאין האיסור משום שהבהמה חזיא ומצטערת, אלא הטעם דאם אינה רואה אינו דומיא דדיש, וכעין

24. ספר דבר יעקב

ע"י מעשה היה צריך ללקות. ונראה שזה היה ההכרח של ר' יונתן לפרש שעצם הדישה נעשית ע"י קול.

הדרכ"ד מתרץ כיון שאינה חסומה ממש ויכולה לאכול, לכן מצד עצם הדישה הוי דישה ללא חסימה, ורק בזה שצועק עליה איכא איסור חסימה.

ר' אלחנן מתרץ שמירי שאדם אחר דש בה ובזמן הדישה הבעלים צעקו עליה, ועי"ז נמנעה מלאכול, דכי היכי דאמרינן לא תדוש בחסימה ה"נ אמרינן לא תחסום בזמן דישה [וכ"מ בסמ"ע שלה-ז] ובכה"ג לפי ר' יוחנן חייב כיון שעקימת שפתיו הוי מעשה.

[ז] חסמה בקול – פירש"י כשהיתה שוחה לאכול היה גוער בה. השיטה בשם תוס' שאנץ ור' יונתן [בפי' שני] מבארים שעצם הדישה היה בקול, שהיה צועק עליה שתלך לדוש.

הדרכ"ד ור' אלחנן [קובץ שמועות ושי' ר' אלחנן סימן יט] מקשים על רש"י למה החסימה נחשבת שאין בו מעשה, הרי האיסור הוי הדישה בפרה חסומה, וכמו במקרה וראובן חסם ושמעון דש שהוי מעשה דשמעון, ה"נ אם הוא חוסם בקול ודש

ח] תד"ה רבי יוחנן וכו' וי"ל דלא קאמר ר' יוחנן דעקימת פיו הוי מעשה אלא הכא משום דבדיבוריה קעביד מעשה שהולכת - קאי אמנהיג כלאים [רש"ש] ודישה בלא אכילה - קאי על חסמה בקול [רש"ש].

ומבואר בתוס' שהמעשה היוצא מדיבוריה הוי מה שהולכת ודשה, כלומר עצם הדיש הוי מעשה. ולשון התוס' [סנה' סה:] שהמעשה הוי שע"י גיעורו זוקפת ראשה. ומבואר דהמעשה בזה שע"י דיבורו נחסמת ואינה יכולה לאכול. וכ"כ התורא"ש כאן, שאיכא מעשה שהיא נחסמת בקולו. ולפי התוס' בסנה' הפשט חסמה בקול כמו רש"י שצועק עליה שלא תאכל, ולפי התוס' כאן אפשר לפרש שצועק עליה שתדוש.

ט] בא"ד - וי"ל דלא קאמר ר' יוחנן דעקימת פיו הוי מעשה אלא הכא משום דבדיבוריה קעביד מעשה שהולכת - א. הרמב"ם [שכירות יג-ב] פוסק כמו ר' יוחנן שחסמה בקול לוקה. ומקשה המ"מ מהרמב"ם [סנה' יח-ב] שפוסק כל לאו שאין בו

מעשה אין לוקין עליו חוץ מנשבע מימר ומקלל, וקשה למה חשיב אין בו מעשה הרי עקימת שפתיו הוי מעשה [וכמו קושית התוס']. ומתריך המ"מ כמו תירוץ התוס' שדוקא לענין חסימה הוי מעשה כיון שבדיבוריה עביד מעשה.

עוד מתריך המ"מ [וכ"כ המאירי] שדוקא חסימה שמשכחת לה במעשה גמור איכא לאו גם אם חסם בדיבור, משא"כ נשבע, מימר ומקלל שלא משכחת לה ע"י מעשה אלא דוקא בדיבור. והא דר' יוחנן מייתי ראיה לדבריו ממימר, מכל שכן מייתי לה,

ב. ועצם היסוד של המ"מ שכל לאו שלפעמים יש בו מעשה לוקה גם בלי מעשה, כ"כ המל"מ [מלוה ולוה ד-ו ד"ה והנה] לענין עדי ריבית שילקו אע"פ שלא עשו מעשה, כיון שיתכן ע"י מעשה כגון אם חתמו בשטר שיש בו ריבית. ושיטת החינוך היא הפוכה שכל לאו שאין בו מעשה, אין לוקין עליו אפ' באופן שעשה מעשה. ויסוד זה כתב החינוך בהרבה מקומות, [מצוה צד - קיג - שמה - שפז - תקיד - תקעג - תקפג]. האחרונים מקשים כמה קושיות על המ"מ. א. המנ"ח [מצוה לז-ב] והנר"ב [תנינא אר"ח סימן עו] מקשים מהגמ' [מכות ב:] שאומרת שעדים זוממים הוי לאו שאין בו מעשה, וקשה דהכס"מ [עדות ט-יא] מדייק מהרמב"ם שסובר כמו שיטת ר"ת [ב"ב מ.] שעדים יכולים להעיד ע"י שליחת מכתב לב"ד, וא"כ משכחת עדים זוממין ע"י מעשה. ב. הנר"ב [שם] ושער המלך [כלאים א-ג] והג"מ מעשה חושב [לשער המלך הל' חמץ אות קלח] מקשים מהרמב"ם [חמץ א-ג] שאין לוקין על איסור בל יראה אא"כ החמיץ בידיים או קנה חמץ מנכרי, אבל השאיר חמץ אינו לוקה שאין בו מעשה. ג. הנר"ב והמנ"ח [מצוה רנא-ד] והקו"ש [קוני

דברי סופרים סימן ג-לב] וקובה"ע [סימן סט-לד] מקשים מהגמ' [מכות כ:] ונפסק ברמב"ם [הל' ע"ז יב-ז] שאין ניקף לוקה אא"כ מסייע להקפה. ד. קושית הערוך לנר מהגמ' [מכות ד:] שאומרת מוציא שם רע הוי לאו שאין בו מעשה, וקשה דמשכחת לה ע"י מעשה כגון הוציא עליה שם רע בכתב. הערוך לנר מתרץ שתלוי איך נכתב הלאו בתורה. לאו דחסימה שעיקרו נכתב בתורה כשעשה מעשה, נחשב ללאו שיש בו מעשה וחייב אף אם יעשה ללא מעשה. לאו דבל יראה או עדים זוממין שעיקרו נכתב בתורה ללא מעשה, נחשב ללאו שאין בו מעשה, שאין לוקין עליו אם לא עשה מעשה. וכן משמע מלשון המאירי כאן שתלוי אם הלאו עיקרו ע"י מעשה. [וכע"ז מתרץ הקו"ש].

ומבארים הדברי יחזקאל [סימן כ-ו] ומשנת יעב"ץ [חור"מ סימן יד-ה] שיש בלאו שאין בו מעשה שני חסרונות. חסרון בעצם הלאו שאינו חמור כ"כ ללקות עליו, וחסרון בגברא שאין לו ללקות אא"כ עשה מעשה. ולכן בלאו דחסימה כיון שמשכחת לה ע"י מעשה גמור אין חסרון מצד חומר הלאו, ולכן מהני מצד הגברא גם מעשה קטן של עקימת שפתים, אבל מימר ומקלל כיון שעצם הלאו לא משכחת לה ע"י מעשה גמור, לא מהני עקימת שפתיו שהוי מעשה זוטא.

ג. הנר"ב [ד"ה ומה] ומנ"ח [מצוה רנא-ד] מתרצים שבלא מעשה כלל אין לוקין, ורק היכא דעשה קצת מעשה כגון עקימת שפתיו או חידוש המ"מ שלוקין היכא שלפעמים עובר ע"י מעשה גמור, [ומל"מ חולק על סברא זו וסובר שלוקה אף בלי מעשה כלל]. וביאור הסברא דלכאורה קשה שר' יוחנן אמר הטעם שעקימת שפתיו הוי מעשה, ולפי המ"מ הטעם משום שאפשר לעבור בלאו דחסימה ע"י מעשה, חייב אף ללא מעשה.